

ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIAUS
SPRENDIMAS

**DĖL TELEVIZIJOS LAIDOJE „PASKUTINĖ INSTANCIJA“ (LNK, 2007-05-20)
PASKELBTOS INFORMACIJOS**

2009 m. kovo 2 d. Nr. SPR-15

Vilnius

2008 m. gruodžio 1 d. žurnalistų etikos inspektorius gavo pareiškėjo UAB „Neo group“ generalinio direktoriaus Lino Bulzgio skundą dėl televizijos laidoje „Paskutinė instancija“ (LNK, 2007-05-20, toliau – televizijos laida) paskelbtos informacijos. Pareiškėjas skunde teigia, kad laidoje paskelbta tikrovės neatitinkanti informacija pažeidė UAB „Neo group“ dalykinę reputaciją. Pareiškėjo nuomone, televizijos laidoje paskelbta informacija visuomenei pranešama vienareikšmiškai suprantama žinia, kad pareiškėjas atlieka teisės normoms priešingą veiklą – nuodija žmones, kenkia gyventojų sveikatai. Pareiškėjas nurodė, kad UAB „Neo group“, vykdydama specifinę, su cheminėmis medžiagomis susijusią komercinę veiklą, skrupulingai laikosi jos vykdomai veiklai keliamų reikalavimų, turi visus reikalingus veiklai vykdyti leidimus, nekenkia aplinkinių sveikatai ir nenuodija žmonių. Pareiškėjo įsitikinimu, viešosios informacijos rengėjas nesilaikė pagrindinių visuomenės informavimo principų, kadangi pateikta informacija nebuvo kritiškai įvertinta, buvo paremta netiksliais faktais. Pareiškėjas nurodė, kad viešosios informacijos rengėjas pažeidė Visuomenės informavimo įstatymo 16 straipsnį, UAB „Neo group“ oficialiems atstovams nesuteikdamas atsakymo teisės. Pareiškėjas prašo: 1) ištirti skundą; 2) priimti sprendimą dėl Visuomenės informavimo įstatymo pažeidimų; 3) priimtą sprendimą paskelbti „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“.

Tirdamas pareiškėjo skundą, žurnalistų etikos inspektorius raštu kreipėsi į UAB „Laisvas ir nepriklausomas kanalas“ generalinę direktorę Zitą Sarakienę, prašydamas paaiškinti ginčo objektu esančiuose teiginiuose „<...> keli tūkstančiai žmonių pasmerkti mirti ne sava mirtimi“, „nuosprendis lėtai nuuodyti buvo priimtas už akių“, „<...> nuslėpė nuo klaipe diečių, jog jie yra lėtai nuodijami“, „ten žmones nuodija, kaip mums paaiškino toksikologai, nuodija lėtai“, „<...> gamyklos skleidžiamais nuodais“, „<...> gamykla, kuri specialiai jai pakeitus apsaugos zonas, atsirado vos ne jų kieme <...>“ paskelbtos informacijos atitikimą tikrovei įrodančias aplinkybes ir pateikti savo poziciją dėl susidariusios situacijos.

Savo paaiškinimuose UAB „Laisvas ir nepriklausomas kanalas“ generalinė direktorė Zita Sarakienė nurodė, kad skundo dalyku esantys teiginiai vertintini kaip nuomonė, komentarai, kuriuose abstrahuojama ir glaustai pateikiama televizijos laidoje kalbėjusių specialistų toksikologų – R. Rutkauskaitės ir R. Purvanecko – nuomonė bei remtasi Aplinkos apsaugos agentūros darbuotojo Vaclovo Beržinsko tarnybiniu raštu, patvirtinančiu, jog gamyklos į orą išmetamuose garuose yra labai daug žmonių sveikatai pavojingų cheminių medžiagų, sukeliančių vėžinių ligų, nuo kurių mirštama. Specialistų teigimu, minėtos pasekmės gali atsirasti po daugelio metų, kai cheminių medžiagų poveikio įrodyti bus nebeįmanoma. Šią aplinkybę pagrindžia televizijos laidos rengėjų teiginiai „<...> keli tūkstančiai žmonių pasmerkti mirti ne sava mirtimi“, „ten žmones nuodija, kaip mums paaiškino toksikologai, nuodija lėtai“, „<...> gamyklos skleidžiamais nuodais“. Teiginiai „nuosprendis lėtai nuuodyti buvo priimtas už akių“, „<...> nuslėpė nuo klaipe diečių, jog jie yra lėtai nuodijami“ taip pat yra nuomonė, nes pateikti remiantis aplinkybe, kad klaipe diečiai nebuvo supažindinti su tyrimo rezultatais. Šį faktą patvirtina tiek klaipe diečiai, gyvenantys netoli gamyklos, tiek kompetentingų valstybės institucijų atstovai. Z. Sarakienė paaiškino, kad netgi nustatčius, jog minėtuose televizijos laidos teiginiuose buvo pateiktos žinios, viešosios informacijos rengėjas negalėtų būti pripažintas pažeidęs teisės aktų nuostatas, kadangi paskleistos žinios atitinka tikrovę. Teiginys „<...> gamykla, kuri specialiai jai pakeitus apsaugos zonas, atsirado vos ne jų

kieme <...>“ yra nuomonė, kuri išreiškiama žurnalistės Rūtos Grinevičiūtės klausimu. Z. Sarakienė teigia, kad viešosios informacijos rengėjas, paskleidęs informaciją apie gamyklos į orą skleidžiamas chemines medžiagas, galinčias sukelti pavojingas ir sunkiai gydomas ligas, įvykdė savo pareigą – supažindino asmenis su informacija, kurią jie privalo žinoti, kadangi asmenų teisės į gyvybę ir sveikatą yra pamatinės teisės, kurių pažeidimai negali būti toleruojami. Z. Sarakienė nesutinka su pareiškėjo argumentu, kad paskelbta informacija nebuvo tinkamai patikrinta, be to, akcentuoja aplinkybę, kad televizijos laidoje galima matyti, jog buvo mėginama kalbinti UAB „Neo group“ atstovus, tačiau jie nepasinaudojo suteikta teise.

Žurnalistų etikos inspektorius, pareiškėjo skundą išnagrinėjęs Visuomenės informavimo įstatymo nuostatų laikymosi požiūriu,

n u s t a t ė:

juridinio asmens dalykinė reputacija yra ginama, kai nustatoma šių faktų visuma: 1) žinių paskleidimo faktas; 2) faktas, jog paskleistos žinios yra apie pareiškėją; 3) faktas, jog paskleistos žinios yra žeminančio pobūdžio; 4) faktas, jog paskleistos žinios neatitinka tikrovės. Juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimas yra siejamas su tikrovės neatitinkančių ir žeminančių žinių paskelbimu.

Konkrečiu atveju sprendžiant, ar visuomenės informavimo priemonėje paskelbta informacija pažeidė pareiškėjo dalykinę reputaciją, būtina nustatyti, ar publikacijoje buvo paskelbtos žinios ar nuomonės. Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 33 dalyje nustatyta, kad nuomonė – tai visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas požiūris, nusimanymas, nuovoka, supratimas, mintys arba komentarai apie bendro pobūdžio idėjas, faktų ir duomenų vertinimai, išvados ar pastabos apie žinias, susijusias su tikrais įvykiais. Tai reiškia, kad nuomonė yra subjektyvus faktų ir duomenų vertinimas, kuris negali būti peržiūrimas ir paneigiamas ir turi vertinamąjį, atspindimąjį ar kitokį pavaizduojamąjį su asmens požiūriu susijusį pobūdį. Nuomonei netaikomi tiesos ir tikslumo kriterijai, tačiau ji turi būti reiškiamą sąžiningai ir etiškai, sąmoningai nenuslepiančią ir neiškreipiančią faktų ir duomenų. Visuomenės informavimo įstatymo 2 straipsnio 69 dalis nustato, kad žinia – tai visuomenės informavimo priemonėse skelbiamas tikras faktas ar tikri (teisingi) duomenys. Ši sąvoka apima informaciją apie faktus ir jų duomenis, t.y. reiškinius, savybes, veiksmus, įvykius, grindžiamus tiesa, kurią galima užtikrinti patikrinimo bei įrodymo priemonėmis. Tai reiškia, kad paskelbtų žinių turiniui taikomi griežti reikalavimai, kurie siejami su galimybe patikrinti paskelbtų žinių turinio pagrįstumą. Žinioje paskelbta informacija turi konstatuojamąjį pobūdį, kadangi ja teigiami iki tol neišsakyti faktinio pobūdžio duomenys, pateikiami kaip objektyviai egzistuojantys.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas savo praktikoje yra pažymėjęs, kad atibojant žinią nuo nuomonės būtina analizuoti visos kalbos tekstą, pasisakymo aplinkybes, sakinio konstrukciją, įsigilinti į pateiktų duomenų pobūdį. Veiksmų teisėtumas arba atitiktis galiojantiems įstatymams yra asmens veiksmų teisinis įvertinimas. Vertinimo rezultatas, kaip nuomonė, yra bet kurio asmens poelgių apibūdinimas teisės laikymosi požiūriu pateikiant tik išvadą, kad atlikti veiksmai yra teisėti arba neteisėti. Jeigu pasakoma, koks pažeidimas padarytas, tuomet sukuriama nauji duomenys, neegzistavę iki tol. Tai reiškia, kad dėl konkretaus veiksmų kvalifikavimo asmeniui priskiriama konkreti savybė, kuri gali būti objektyviai patikrinta kaip egzistuojanti arba ne.

Nagrinėjamu atveju viešosios informacijos rengėjo paaiškinimai, kad ginčo objektu esančiuose teiginiuose yra paskelbtos nuomonės laikytini nepagrįstais.

Įvertinus teiginiuose „<...> keli tūkstančiai žmonių pasmerkti mirti ne sava mirtimi“, „Nuosprendis lėtai nuuodyti buvo priimtas už akių“, „<...> nuslėpė nuo klaipėdiečių, jog jie yra lėtai nuodijami“, „ten žmones nuodija, kaip mums paaiškino toksikologai, nuodija lėtai“, „<...> gamyklos skleidžiamais nuodais“ paskelbtą informaciją ir televizijos laidos kontekstą, darytina išvada, kad viešosios informacijos rengėjas paskelbė žinias apie tai, kad pareiškėjas vykdo žmonių gyvybei ir sveikatai pavojingą veiklą. Tai yra naujo pobūdžio iki tol televizijos laidoje nepateikta informacija apie pareiškėją. Pažymėtina, kad nors šiuose teiginiuose pareiškėjas tiesiogiai neįvardijamas, tačiau atsižvelgiant į televizijos laidos epizodus, kuriuose išsakomi ginčo objektu

esantys teiginiai, akivaizdu, kad paskelbta informacija yra apie pareiškėją.

Viešosios informacijos rengėjas, turėdamas pareigą įrodyti ginčo objektu esančiuose teiginiuose paskelbtos informacijos atitikimą tikrovei, paaiškino, kad rėmėsi Aplinkos apsaugos agentūros Taršos prevencijos skyriaus vedėjo Vaclovo Beržinsko 2007-03-21 tarnybiniu pranešimu dėl pavedimo pateikti išvadas dėl tyrimų rezultatų (toliau – Tarnybinis pranešimas), kuris patvirtina, kad gamyklos į orą išmetamuose garuose yra ypač daug žmonių sveikatai pavojingų medžiagų, bei specialistų – Vilniaus greitosios pagalbos universitetinės ligoninės Ūmių apsinuodijimų skyriaus vedėjo Raimundo Purvanecko ir Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijos ekstremalių sveikatai situacijų centro Apsinuodijimų kontrolės ir informacijos biuro vedėjos Ramunės Rutkauskaitės – nuomone. Pažymėtina, kad tais atvejais, kai skelbiamos informacijos šaltiniu yra valstybės institucija ir (ar) pareigūnas, visuomenės informavimo priemonė turi teisę pasitikėti informacijos šaltiniu bei jo suteikta informacija. Tokiu atveju viešosios informacijos rengėjui nekyla pareiga tikrinti sužinotos ar gautos informacijos tikrumo. Todėl nagrinėjamu atveju nepagrįstu laikytinas pareiškėjo teiginys, kad televizijos laidoje paskelbta informacija nebuvo deramai patikrinta.

Žurnalistų etikos inspektorius, atlikęs tyrimą, nustatė, kad Aplinkos apsaugos agentūros Aplinkos tyrimų departamentas 2007-02-27 paėmė mėginius iš UAB „Neo group“ gamyklos „Klai-Pet“ taršos šaltinių Nr. 407, 015, 010. Mėginių tyrimo rezultatai pateikti 2007-03-07 tyrimų protokole Nr. 3AT-103. Minėti rezultatai apibendrinti Tarnybiniame pranešime bei Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Klaipėdos regiono Aplinkos apsaugos departamento 2007-03-26 rašte dėl UAB „Neo group“ taršos tyrimų. Šiuose dokumentuose užfiksuota, kad taršos šaltinyje Nr. 407 2-metil-1,3-dioksolano koncentracija viršija nustatytus normatyvus 1,535 (1,6) karto, taršos šaltinyje Nr. 010 acetaldehido koncentracija 10,75 (10,7) kartų viršija nustatytus normatyvus, o 2-metil-1,3-dioksolano koncentracija – 120,15 (120) kartų. Taip pat pažymėta, kad minėtuose taršos šaltiniuose yra rasta medžiagų, kurios Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės (TIPK) leidime nenurodytos, t.y. dioksanas-1,4, toluenas, etilbenzenas, ksilenai ir trimetilbenzenas. Įvertinus šiuos duomenis akivaizdu, kad nustatyti normatyvai ženkliai viršijami, pareiškėjas į aplinką skleidžia neleistinas chemines medžiagas ir kad tai gali sukelti neigiamų pasekmių žmonių sveikatai ir gyvybei. Paminėtina tai, kad neigiamą poveikį žmonių sveikatai patvirtina televizijos laidoje kalbėję specialistai R. Purvaneckas ir R. Rutkauskaitė.

Europos Žmogaus Teisių Teismas savo praktikoje yra pažymėjęs, kad teisė skleisti informaciją apima ne tik teisę skleisti neutralią informaciją, kuri yra palanki ir neįžeidžianti, bet ir informaciją, kuri yra šokiruojanti, erzinti ar trikdanti visuomenę ar jos dalį. Tai suponuoja galimybę viešosios informacijos rengėjams paskleisti ne visiškai tikslią informaciją, tačiau viešosios informacijos rengėjui būtina elgtis sąžiningai, t.y. sąmoningai neiškraipyti ar nutylėti informacijos, siekiant įžeisti ar pažeminti kitą asmenį. Teisė skleisti informaciją apima ir teisę naudoti tam tikras lingvistines bei literatūrines išraiškos priemones, kuriomis pateikiama informacija abstrahuojama ir reziumuojama, jeigu šios lingvistinės ir literatūrinės priemonės nereiškia teisės skleisti informaciją ribų peržengimo, t.y. jeigu jomis naudojamos sąžiningai, nesiekiant įžeisti ar pažeminti asmens, apie kurį rašoma.

Nagrinėjamu atveju televizijos laidoje išsakytuose teiginiuose „<...> keli tūkstančiai žmonių pasmerkti mirti ne sava mirtimi“, „Nuosprendis lėtai nuoduoti buvo priimtas už akių“, „<...> nuslėpė nuo klaipėdiečių, jog jie yra lėtai nuodijami“, „ten žmonės nuodija, kaip mums paaiškino toksikologai, nuodija lėtai“, „<...> gamyklos skleidžiamais nuodais“ pavartoti žodžiai „pasmerkti mirti ne sava mirtimi“, „nuoduoti“, „nuodai“ suprantami vienareikšmiškai neigiamai, pareiškėjo elgesį apibūdina negatyviai ir jam priskiria teisės ir moralės normų laikymosi požiūriu nepriimtinius veiksmus, tačiau tai vertintina kaip literatūrinės išraiškos priemonės, kuriomis atskleidžiama visuomenę šokiruojanti ar trikdanti informacija, kurią visuomenė privalo žinoti, siekiant apsaugoti žmonių teises ir laisves. Todėl pagrįstu laikytinas viešosios informacijos rengėjo paaiškinimas, kad jis, paskleisdamas minėtą informaciją, įvykdė savo pareigą – supažindino asmenis su informacija,

kuri susijusi su jų prigimtinėmis teisėmis į gyvybę ir sveikatą.

Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad teiginiuose „<...> keli tūkstančiai žmonių pasmerkti mirti ne sava mirtimi“, „Nuosprendis lėtai nuuodyti buvo priimtas už akių“, „<...> nuslėpė nuo klaipėdiečių, jog jie yra lėtai nuodijami“, „ten žmonės nuodija, kaip mums paaiškino toksikologai, nuodija lėtai“, „<...> gamyklos skleidžiamais nuodais“ viešosios informacijos rengėjas paskleidė tikrovę atitinkančią informaciją, kuri nepažeidžia pareiškėjo dalykinės reputacijos.

Teiginys „<...> gamykla, kuri specialiai jai pakeitus apsaugos zonas, atsirado vos ne jų kieme <...>“ vertintinas kaip konstatuojamojo pobūdžio žinia, kurią galima užtikrinti patikrinimo bei įrodymo priemonėmis. Šiame teiginyje ir televizijos laidos epizode, kuriame išsakytas nagrinėjamas teiginys, pateikta nauja informacija apie tai, kad tyčia buvo išplėstos pareiškėjo sanitarinės apsaugos zonos ribos ir ši aplinkybė nulėmė didelį pareiškėjo skleidžiamų cheminių medžiagų kiekio viršijimą. Pažymėtina, jog viešosios informacijos rengėjas nepateikė įrodymų, patvirtinančių šio teiginio atitikimą tikrovei. Klaipėdos visuomenės sveikatos centro direktorius Rimantas Pilipavičius informavo, kad 2004 m., pareiškėjui pradėdant ūkinę veiklą, buvo atliktas poveikio aplinkai vertinimas. Poveikio aplinkai vertinimo ataskaitoje buvo nustatyta pareiškėjo sanitarinė apsaugos zona, kurios ribos patvirtintos 2004 m. parengtame Žemės sklypo (kad. Nr. 5544/0002:219) detalizajame plane. R. Pilipavičius pažymėjo, kad iki 2007-05-20 sanitarinės apsaugos zonos ribos nebuvo keičiamos. Nagrinėjamame teiginyje paskleista klaidinga, pareiškėją diskredituojanti informacija, kurioje teigiama apie pareiškėjo atliktus veiksmus, nesilaikant teisės aktuose nustatytų reikalavimų. Tokio pobūdžio informacija formuoja neigiamą nuomonę apie pareiškėją.

Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad teiginyje „<...> gamykla, kuri specialiai jai pakeitus apsaugos zonas, atsirado vos ne jų kieme <...>“ paskleista tikrovės neatitinkanti informacija, kuri pažeidžia pareiškėjo dalykinę reputaciją.

Visuomenės informavimo įstatymo 3 straipsnio 2 bei 3 dalys numato pagrindinius visuomenės informavimo principus, iš kurių išskirtini profesinės etikos normų laikymosi, teisingo, tikslaus ir nešališko informacijos pateikimo principai. Šio įstatymo 41 straipsnio 2 dalies 1 ir 4 punktai nustato, kad žurnalistai turi teikti teisingas, tikslias ir nešališkas žinias, kritiškai vertinti savo informacijos šaltinius, atidžiai ir rūpestingai tikrinti faktus, remtis keliais šaltiniais, savo veikloje vadovautis pagrindiniais visuomenės informavimo principais ir laikytis žurnalistų profesinės etikos normų. Visuomenės informavimo įstatymo 19 straipsnio 2 dalis draudžia platinti dezinformaciją ir informaciją, šmeižiančią, įžeidžiančią žmonių, žeminančią jo garbę ir orumą.

Nagrinėjamu atveju viešosios informacijos rengėjas, teiginyje „<...> gamykla, kuri specialiai jai pakeitus apsaugos zonas, atsirado vos ne jų kieme <...>“ paskelbęs tikrovės neatitinkančią, informaciją, pažeidžiančią pareiškėjo dalykinę reputaciją, pažeidė minėtas Visuomenės informavimo įstatymo nuostatas.

Pareiškėjas pateiktame skunde nurodė, kad viešosios informacijos rengėjas pažeidė Visuomenės informavimo įstatymo 16 straipsnį, nesuteikdamas jam atsakymo teisės. Pažymėtina, kad atsakymo teisės įgyvendinimo tvarką reglamentuoja minėto įstatymo 15 ir 44 straipsniai. Pareiškėjas skunde nenurodė, ar kreipėsi į viešosios informacijos rengėją dėl paskelbtos informacijos paneigimo ar patikslinimo, ir nesuformulavo savarankiško reikalavimo dėl pažeistos teisės gynimo. Atsižvelgiant į tai, pareiškėjo skundas dalyje dėl galimo atsakymo teisės įgyvendinimo tvarkos pažeidimo nenagrinėtinas.

Žurnalistų etikos inspektorius nenustatė Visuomenės informavimo įstatymo 16 straipsnio, įtvirtinančio nuomonių įvairovės principą, pažeidimo, kadangi viešosios informacijos rengėjas, siekdamas sužinoti pareiškėjo nuomonę televizijos laidoje nagrinėjamu klausimu, kalbėjosi su pareiškėjo generaliniu direktoriumi Andriumi Pečkiumi ir kitais darbuotojais, tačiau jie atsisakė suteikti pageidaujamą informaciją. Šią aplinkybę aiškiai patvirtina televizijos laidoje parodyti pokalbių su pareiškėjo darbuotojais epizodai bei viešosios informacijos rengėjas.

Pareiškėjo skundas pripažįstamas iš dalies pagrįstu.

Žurnalistų etikos inspektorius daro išvadą, kad viešosios informacijos rengėjas teiginiuose

„<...> keli tūkstančiai žmonių pasmerkti mirti ne sava mirtimi“, „Nuosprendis lėtai nunuodyti buvo priimtas už akių“, „<...> nuslėpė nuo klaipėdiečių, jog jie yra lėtai nuodijami“, „ten žmones nuodija, kaip mums paaiškino toksikologai, nuodija lėtai“, „<...> gamyklos skleidžiamais nuodais“ paskelbė tikrovę atitinkančią informaciją, todėl nepažeidė pareiškėjo dalykinės reputacijos.

Teiginyje „<...> gamykla, kuri specialiai jai pakeitus apsaugos zonas, atsirado vos ne jų kieme <...>“ viešosios informacijos rengėjas paskleidė tikrovės neatitinkančią pareiškėjo dalykinę reputaciją pažeidžiančią informaciją.

Pažymėtina, kad viešosios informacijos rengėjas, paskleisdamas ginčo objektu esančią informaciją, nepažeidė Visuomenės informavimo įstatymo 16 straipsnio.

Vadovaudamasis aukščiau išdėstytais motyvais ir Visuomenės informavimo įstatymo 50 straipsnio 1 dalies 1 ir 2 punktais bei 2 dalies 1 punktu, žurnalistų etikos inspektorius

n u s p r e n d ė:

1. Į s p ė t i viešosios informacijos rengėją – UAB „Laisvas ir nepriklausomas kanalas“ dėl Visuomenės informavimo įstatymo 3 straipsnio 2 ir 3 dalių, 19 straipsnio 2 dalies ir 41 straipsnio 2 dalies 1 ir 4 punktų pažeidimo.

2. I š s i ū s t i sprendimo kopiją pareiškėjui UAB „Neo group“ generaliniam direktoriui Linui Bulzgiui bei UAB „Laisvas ir nepriklausomas kanalas“ generalinei direktorei Zitai Sarakienei.

3. P a s k e l b t i sprendimą „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“ ir Žurnalistų etikos inspektoriatu tarnybos interneto tinklalapyje.

Žurnalistų etikos inspektoriatu sprendimai gali būti skundžiami teismui per 30 dienų nuo jų paskelbimo dienos.

ŽURNALISTŲ ETIKOS INSPEKTORIUS

ROMAS GUDAITIS
